

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КАДРІВ

Кайдалова Л. Г.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Вибір нашої держави на входження в освітній та науковий європейський простір, процеси, що відбуваються у вищій школі та модернізація вищої фармацевтичної освіти відповідно до вимог Болонської декларації, спонукали нас до пошуку нових підходів у підготовці фахівців для фармацевтичної галузі. Обрані шляхи відповідають загальноєвропейським і спрямовані на створення відкритого європейського простору вищої освіти.

Вища фармацевтична освіта прогресивно інтегрується до європейського освітнього простору, активно впроваджуються європейські стандарти в систему вищої фармацевтичної освіти.

Підготовка фахівців зі спеціальностей у напрямі «Фармація» регламентується державними та галузевими стандартами вищої освіти (ГСВО), які встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки. Вони є чинниками для оцінювання освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня незалежно від форм отримання вищої освіти. Відповідність освітніх послуг ГСВО визначає якість освітньої та наукової діяльності вищого навчального закладу.

В основі законодавства всіх європейських країн, що стосується аптек, є Копенгагенська Декларація, яка прийнята 31 травня 1994 року на Європейському Форумі фармацевтичних спільнот. До основних положень слід віднести те, що ліки не є звичайним товаром і фармацевтичний працівник здійснює контроль за якістю лікарських засобів, керуючись у своїй діяльності чіткими професійними обов'язками та правилами етики.

Більшість європейських країн запровадили, впроваджують або планують впровадити систему вищої освіти, яка полягає в послідовному здобутті ступенів «бакалавр», «магістр» і «доктор наук» [1].

Вітчизняна фармацевтична освіта має свої національні особливості надбання та традиції. Тому перехід до ступеневої освіти «бакалавр – магістр», що стала світовим стандартом, буде посту поповим і вивіренним. Її прийняття сприятиме визнанню європейських ступенів як у самій Європі, так і у світі, і зробить наші вищі навчальні заклади привабливішими для тих студентів, які бажають навчатися в Європі.

Набуття ступеневої освіти фармацевтичного спрямування має свої особливості, які нормативно визначені Постановою КМ України від 20 січня 1998 р. № 65 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 677 від 23.04.99 і № 1482 від 13.08.99) та Положенням про особливості ступеневої освіти медичного спрямування, яке затверджено наказом МОЗ України від 24.02 2000 р. № 35 [3, 4].

Особливостями вищої фармацевтичної освіти є те, що випускник фармацевтичного факультету зі спеціальностей Фармація, Клінічна фармація, Технологія парфумерно-косметичних засобів не в повній мірі готовий до самостійного виконання професійних обов'язків, тому в системі фармацевтичної освіти передбачено інтернатуру з терміном навчання 1 рік після отримання диплому з освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста.

В системі післядипломної фармацевтичної освіти інтернатура (первинне стажування) є обов'язковою формою післядипломної підготовки спеціалістів та магістрів фармації – випускників всіх фармацевтичних факультетів медичних і фармацевтичних закладів освіти III-IV рівнів акредитації незалежно від підпорядкування та форми власності. Після проходження інтернатури спеціаліст чи магістр зі спеціальності «Фармація» здобуває кваліфікацію «провізор загального профілю» а зі спеціальності «Клінічна фармація» – «клінічний провізор» з правом самостійної практичної роботи як фахівця з

вищою освітою на посадах «провізор» або «клінічний провізор» та з можливою подальшою спеціалізацією.

Відповідно до законодавчої бази України, післядипломна фармацевтична освіта передбачає інтернатуру і додаткову професійну освіту (підвищення кваліфікації, стажування, професійна перепідготовка тощо).

З метою визначення стану підготовки фармацевтичних кадрів та проведення порівняльного аналізу, нами було проаналізовано особливості підготовки, зміст, терміни та дисципліни, які вивчають майбутні провізори та фармацевти, навчальні плани країн колишнього Союзу, Європи, Канади, США та ін. Європейський регіон Всесвітньої організації охорони здоров'я – це 52 країни з населенням більш ніж 930 мільйонів. Фармацевтичні кадри в Україні та країнах СНД представлені провізорами, в той час коли в переважній більшості країн (крім Фінляндії) фахівці з вищою фармацевтичною освітою, в т.ч. з університетською йменуються «фармацевти». У нас – це рівень молодшого спеціаліста.

Провідними країнами в Європі з підготовки фармацевтичних кадрів є такі: Німеччина – 23 фармацевтичних факультети, Франція – 24, Велика Британія – 19, Іспанія – 15, Бельгія – 10, Польща – 10. В таких країнах як Хорватія, Словенія, Ірландія, Македонія, Люксембург, Мальта, Словенія, Боснія і Герцеговина – тільки в одному навчальному закладі є фармацевтичні факультети, що здійснюють підготовку фармацевтів.

Історично склалися три найбільш поширені групи фармацевтичної освіти: перша група – це країни Центральної та Східної Європи та Скандинавії, де в основі хімічні науки. Друга група – франко-італійська-іспанська школа, де перевага віддається медико-біологічним дисциплінам. До третьої групи входять країни серед яких система підготовки за традиціями англійської фармацевтичної школи. Є багато спільного в системах, термінах та змісті підготовки, але також є певні відмінності, які характерні для фармацевтичних факультетів багатьох країн.

Розглянемо підготовку фармацевтів в Англії. Програми навчання в англійських фармацевтичних вищих навчальних закладах акредитовані Королівським фармацевтичним суспільством і охоплюють всі основні фармацевтичні дисципліни, але можуть мати місце деякі відмінності у кількості та якості предметів, що викладаються. Термін підготовки бакалаврів – 3 роки, магістрів 4 роки. Професійні дисципліни такі: фармакологія, фармакокінетика, фармацевтичне законодавство, виготовлення лікарських засобів, фармацевтична опіка, клінічна фармація, сучасні фармацевтичні науки тощо.

Тривалість навчання у Франції на фармацевтичних факультетах складає 6 років із загальної фармації та 9 років із спеціальної. Вже після закінчення першого курсу студенти проходять практику в аптеці протягом 2-х місяців з метою знайомства з професійною діяльністю. Перші чотири роки студент оволодіває дисципліни фундаментального та професійно-орієнтованого циклів, серед яких: загальна та клітинна біологія, молекулярна фармакологія, органічна та аналітична хімії, гематологія, загальна фармакологія, фізіологія та ін. Студент обов'язково повинен вивчити аптечну діяльність, аптеку і фармацевтичну опіку, фармацевтичне право, науки про ліки (фармакологія, терапевтична хімія, фармакогнозія, токсикологія, галеніка тощо).

На 2-4 курсі студенти проходять ознайомлювальну дослідницьку практику за напрямками, запропонованими ВНЗ. Студент прикріплюється до викладача або вченого, який керує його роботою. Тривалість практики мінімум 150 годин. 5-6 курс являють собою професійну освіту. В цей час студенти розділяються за програмами: реалізація ліків в аптеці; промислова фармація; біологія та клінічна фармація.

Підготовка магістрів фармації на фармацевтичному факультеті Софійського медичного університету здійснюється протягом 5 років.

Для написання дипломних робіт основними напрямками є: фармацевтична технологія і біофармація, аналіз лікарських препаратів, лікарські засоби, клінічна фармація, організація і економіка фармацевтичного виробництва тощо.

Студенти 5 курсу складають п'ять державних випускних іспитів та захищають дипломну роботу.

Фармацевтичний факультет медичного університету Альберт Сент Георгі (Угорщина) здійснює підготовку магістрів фармації з терміном навчання 5 років. Протягом перших двох років вивчаються основні предмети: фізика, математика, загальна хімія (органічна та неорганічна), кількісний і якісний хімічний аналіз, фізична хімія, колоїдна хімія, біологічна хімія, фармацевтичний аналіз, ботаніка, біологія, фізіологія, патофізіологія. На третьому та четвертому курсах особлива увага приділяється фаховим фармацевтичним дисциплінам: фармакогнозії, фармацевтичній хімії, хімічному аналізу, фармакодинаміці, токсикології, мікробіології, фармацевтичній технології, охороні здоров'я, епідеміології, менеджменту лікарських засобів тощо. На останньому курсі студенти вивчають такі предмети: біофармація, радіофармація, біотехнологія, клінічна фармація, клінічний лабораторний аналіз тощо. Питома вага належить практиці в громадських та клінічних аптеках або фармацевтичних компаніях. Диплом фармацевта надає можливість працювати в аптеках, лабораторіях, на фармацевтичних заводах чи в фармацевтичних дослідних інститутах, міжнародній фармацевтичній торгівлі тощо.

Навчальні плани фармацевтичних факультетів вищих навчальних закладів США відрізняються можливістю максимально широко комбінувати предмети за вибором. Для одержання першого ступеня необхідно набрати певну кількість залікових аудиторних годин (кредитів), а також мати середній бал не нижче певного рівня. Далі починається післядипломна освіта.

Другий ступінь вищої освіти – це магістерські програми, розраховані у середньому на два роки. Вищий вчений ступінь доктора філософії можна отримати після трьох років навчання та захисту дисертації оригінального дослідження.

В США при кожному університеті функціонує відділення професійних та студентських фармацевтичних організацій, наприклад: Академія студентів

фармації, Американська фармацевтична асоціація. Азіатська фармацевтична асоціація тощо.

Щоб працювати фармацевтом у США, необхідна ліцензія. Для отримання ліцензії, кандидати повинні мати документ, який підтверджує, що вони закінчили офіційно зареєстрований фармацевтичний навчальний заклад і повинні успішно витримати іспити на одержання ліцензії. У більшості штатів, на додаток до усього перерахованого вище, кандидати повинні працювати один рік як стажери під керівництвом будь-якого практикуючого фармацевта.

Зроблений нами аналіз свідчить, що системи вищої фармацевтичної освіти відрізняються як термінами, так і змістом підготовки, кількістю годин та кредитів, системою контролю та оцінювання тощо. Наприклад, викладання аналітичної хімії в Німеччині складає 46%, у Великій Британії - 26%; біологічних дисциплін у Нідерландах – 12 %, у Франції – 25%; Клінічна фармакологія займає 30 % у Франції і 10% у Німеччині від загального обсягу в навчальних годин [2].

Щодо термінів навчання та тривалості практики, то є певні відмінності і в термінах навчання і в обсязі практичної підготовки, які зазначені в табл. 2.

Таблиця 2

Аналіз термінів навчання та тривалість практики у країнах Європи

№	Країна	Термін навчання, років	Практика, місяців
1	Німеччина	5	12
2	Австрія	5	12
3	Бельгія	5	6
4	Болгарія	5	10
5	Чехія	5	8
6	Словакія	5	6
7	Словенія	5	12
8	Естонія	5	12
9	Данія	5	6
10	Іспанія	5	6
11	Фінляндія	5	6

12	Франція	6	14
13	Греція	4	12
14	Нідерланди	6	6
15	Угорщина	5	6
16	Ірландія	4	12
17	Ісландія	5	9
18	Італія	5	6
19	Литва	5	7
20	Норвегія	5	6
21	Польща	5	12
22	Португалія	5,5	6
23	Великобританія	5	12
24	Румунія	5	8
25	Швеція	5	6
26	Швейцарія	5	12

Аналіз навчальних планів фармацевтичних факультетів вищих навчальних закладів Європи показав, що фармацевтичні факультети поки що не мають єдиного навчального плану та єдиного додатку до диплома, а є різні навчальні плани, навіть в межах однієї країни. Тому важливим завданням до 2010 році провести уніфікацію та гармонізацію навчальних планів.

Відрізняється як термінами, так і змістом підготовки, кількістю годин та кредитів, системою контролю та оцінювання тощо. Наприклад, викладання аналітичної хімії в Німеччині складає 46%, у Великій Британії – 26%; біологічних дисциплін у Нідерландах 12 %, у Франції – 25%. Клінічна фармакологія займає 30 % у Франції і 10% у Німеччині [2].

Аналіз навчальних планів фармацевтичних факультетів вищих навчальних закладів Європи показав, що фармацевтичні факультети поки що не мають єдиного навчального плану та єдиного додатку до диплома, а є різні навчальні плани, навіть в межах однієї країни. Тому важливим завданням до 2010 році провести уніфікацію та гармонізацію навчальних планів.

Двоступенева структура сприяє розвитку національної та інтернаціональної мобільності, оскільки передбачає модульний (блоковий) характер навчальних програм. У наш час, коли люди вчаться протягом усього свого життя, серед найвагоміших переваг двоступеневої структури є те, що

вона сприяє взаємодії навчання з працею. Запровадження початкових ступенів бакалаврського типу також сприяє розвитку багатодисциплінарних магістерських програм, доступних для студентів інших закладів.

Причинами для змін щодо підготовки фармацевтичного персоналу є те, що пацієнт стає у фокусі уваги. Це зумовлює зміни підходів щодо посилення мотивації у навчанні фармацевтичних кадрів. основними проблемами, що виникають у підготовці кадрів є нова методологія формування знань, умінь і навичок працівників фармації.

Проведена у грудні Національна нарада зі стратегії розвитку вищої медичної та фармацевтичної освіти України за участю експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та Всесвітньої федерації медичної освіти (ВМФО) щодо питань реформування медичної та фармацевтичної освіти виробила рекомендації щодо впровадження основних принципів Болонської декларації та визначення етапності підготовки в системі фармацевтичної освіти.

Порівняльний аналіз засвідчив, що за останні 5 років у більшості країн, що приєдналися до європейської та світової освітньої інтеграції, в результаті реалізації основних положень Болонської декларації, відбулися суттєві зміни в організації навчального процесу. Одним із таких кроків в Україні є запровадження нової організації навчального процесу – кредитно-модульної системи, що ґрунтується на поєднанні модульної технології навчання та залікових освітніх одиниць оцінювання (залікових кредитів). Кредитно-модульна система організації навчального процесу забезпечує підвищення якості підготовки фахівців на всіх етапах, а також мобільність студентів, які мають можливість навчатися у іншому навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища освіта і Болонський процес: навчальний посібник / За ред. В. Г. Кременя; авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 355.

2. Пальцев М. А., Перфильева Г. М., Денисов И. П., Чекнев Б. М. Высшая медицинская школа России и Болонский процесс (фармацевтическое образование. Выпуск 6. – М.: Издательский дом «Русский врач».2005. – 256 с.

3. Постанова КМ України від 20 січня 1998 р. № 65 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 677 від 23.04.99 і № 1482 від 13.08.99)

4. Положення про особливості ступеневої освіти медичного спрямування, яке затверджено наказом МОЗ України від 24.02 2000 р. № 35 .